

روستا و توسعه، سال ۲۴، شماره ۹۳، بهار ۱۴۰۰

DOI: 10.30490/RVT.2020.342498.1208

مقاله پژوهشی

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره در حوضه آبریز دشت هراز

هادی مؤمنی هلالی^۱، حسن صدیقی^۲، عنایت عباسی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۱۶

چکیده

سرمایه اجتماعی به‌عنوان شالوده و زیربنای توسعه درون‌زا در یک جامعه به‌طور عام و جامعه روستایی به‌طور خاص در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس، هدف تحقیق حاضر بررسی همبستگی کانونی بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره در حوضه آبریز دشت هراز بود. تحقیق حاضر، از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی-پیمایشی بود و

۱- دانش‌آموخته دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۳- نویسنده مسئول و دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
(enayat.abbasi@modares.ac.ir)

جامعه آماری آن را کلیه شالی کاران چندکاره در حوضه آبریز دشت هراز تشکیل می‌دهند که به علت در دست نبودن بانک اطلاعاتی مناسب، برای نمونه‌گیری، از روش نمونه‌گیری گلوله برفی استفاده شد و در نهایت، ۱۸۲ شالی‌کار چندکاره شناسایی شدند و در تحقیق مشارکت کردند. نتایج نشان داد که رابطه بین متغیرهای کانونی سرمایه اجتماعی و پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره ۰/۴۱ است؛ همچنین، هفده درصد از تغییرات متغیر کانونی پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره با متغیر کانونی سرمایه اجتماعی تبیین می‌شود. از این‌رو، هرچه میزان مؤلفه‌های شناختی و ساختاری در بین شالی کاران چندکاره بیشتر باشد، به همان نسبت، میزان پایداری بوم‌شناختی، اجتماعی و اقتصادی بالاتر خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، پایداری، شالی کاران چندکاره، حوضه آبریز دشت هراز

مقدمه

بی‌تردید، لازمه حیات و شکوفایی مطلوب هر جامعه‌ای توجه به روستاهاست، چراکه اساساً حوزه‌های روستایی، به‌عنوان قاعده نظام و فعالیت ملی، نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کند (Rezvani, 2004). نقش و جایگاه روستاها در فرآیند توسعه در مقیاس محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه‌یافتگی مناطق روستایی از جمله فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه‌نشینی شهری و... موجب توجه به مقوله توسعه پایدار روستایی شده است (Fazel Beigi and Yavari, 2009). توجه به جوامع انسانی و مشارکت آنها به‌عنوان نوک پیکان تغییرات و حرکت به‌سوی توسعه پایدار (روستایی) ضروری است. از این‌رو، دستیابی به نتایج مطلوب نیازمند توجه به روابط اجتماعی و کنش جمعی انسان‌ها در قالب مفهوم سرمایه اجتماعی است (Charmchian Langerodi, 2016). سرمایه اجتماعی مفهومی پیچیده، چندوجهی و میان‌رشته‌ای است که علی‌رغم تازگی و پیچیدگی، توجه بسیاری از صاحب‌نظران در حوزه‌های مختلف را به خود جلب کرده و توانسته است از ابهامات و کاستی‌های نظری بحث‌های اقتصادی- اجتماعی تا حد زیادی بکاهد. طرح این رویکرد در بسیاری از مباحث اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نشان‌دهنده اهمیت نقش روابط اجتماعی در

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و....

این متغیرهاست. امروزه، سرمایه اجتماعی نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه‌های مادی و انسانی در جوامع و سازمان‌ها ایفا می‌کند و شبکه‌های روابط جمعی به روابط میان انسان‌ها انسجام می‌بخشند (Montazeri et al., 2017). به باور بیشتر پژوهشگران و اندیشمندان، سرمایه اجتماعی حتی اگر مفهومی واحد باشد، قطعاً مصداقی واحد در همه جوامع ندارد و اقتضای سرمایه اجتماعی این است که در هر جامعه‌ای، متناسب با مقتضیات همان جامعه شکل گیرد (Salehi Amiri et al., 2013; Fukuyama, 1991).

حوضه آبریز دشت هراز، با بیش از ۴۱ درصد جمعیت استان مازندران (SCI, 2016) و همچنین، با حضور بیش از ۵۹ درصد شالی‌کاران از کل جمعیت بهره‌برداران روستایی در این منطقه (SCI, 2016; PBOI, 2016)، دارای اهمیت مطالعاتی زیادی است و می‌تواند نقش چشمگیر در پایداری جامعه روستایی در نواحی روستایی شمال ایران داشته باشند. بر این اساس، بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی جامعه شالی‌کاران چندکاره و رابطه آن با مؤلفه‌های توسعه پایدار روستایی در کانون توجه تحقیق حاضر بوده است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

امروزه، طراحی و اجرای راهبرد برد-برد^۱ توسعه پایدار روستایی و افزایش درآمد اقتصادی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شرط‌های تداوم فعالیت تولیدی، مدیریت پایدار منابع طبیعی و جلوگیری از تشدید تغییر کاربری اراضی کشاورزی در نظر گرفته شده است (Mahmoodi, 2014). عمده‌ترین اهداف چنین راهبردهایی دستیابی به پایداری اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی از طریق وضع سیاست‌ها، انجام اقدامات لازم و عملیات حمایتی و در نهایت، ایجاد تعادل و هماهنگی بین آنهاست (Kalantari et al, 2009; Kalantari et al, 2008; OECD, 2001a). در این راستا، یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه پایدار روستایی راهبرد فعالیت چندگانه کشاورزان است که طی دهه‌های اخیر، مورد توجه دانشمندان حوزه توسعه روستایی قرار گرفته است

1. win-win approach

(Moumenihelali et al., 2020). فعالیت چندگانه عبارت است از ترکیب فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی که توسط خانوار کشاورز مالک مزرعه خانوادگی انجام می‌شود. در حقیقت، فعالیت چندگانه بدین موضوع اشاره دارد که یک فرد (کشاورز) یا گروهی از افراد (کشاورزان) در فعالیت‌های مختلف (کشاورزی و غیرکشاورزی) درگیر هستند (Van Huylenbroeck et al., 2007). این راهبرد، به دلیل استفاده بهینه از منابع تولیدی و نیروی انسانی، طی سال‌های اخیر، در برنامه‌های میان‌مدت و بلندمدت توسعه روستایی اهمیت ویژه یافته و در تفکرات راهبردی بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف از جمله مجموعه جزایر بریتانیا، آلمان، هلند و بلژیک وارد شده است (ENRD, 2018). فعالیت چندگانه، راهبردی است در چارچوب توسعه پایدار روستایی برای کاهش بیکاری، تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و کاهش اتکا به کشاورزی (Shucksmith and Smith, 1991) و کمک‌کننده به کشاورزی پایدار (Giourga and Loumou, 2006). یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که می‌تواند در شکل‌گیری این اثرات مناسب و پایداری آن در نواحی روستایی نقش ایفا کند، سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی، به‌عنوان یک مفهوم مهم تحلیلی و ابزاری برای سیاست‌گذاری، می‌تواند موجبات توسعه پایدار روستایی را فراهم و تقویت کند (Rivera et al., 2019).

توجه به کنش‌های جمعی و ارتباطات مبتنی بر اعتماد ریشه در اعصار تاریخ دارد. این مفاهیم در قالب سرمایه اجتماعی با مقاله هانی فان (Hanifan, 1916) تولدی دوباره یافت و به سرعت جای خود را در علوم مختلف باز کرد (Renani and Daliri, 2009)، به گونه‌ای که امروزه، به‌عنوان پلی میان جامعه‌شناسی، اقتصاد و سیاست شناخته می‌شود و بستری را برای مطالعات متعدد بین‌رشته‌ای فراهم کرده است (Ghavidel et al., 2018). مفهوم سرمایه اجتماعی را می‌توان نقطه مقابل فردگرایی دانست. فردگرایی بدین معنی است که هر فردی، به دلیل اقدامات و توانایی‌های خود، موفق می‌شود یا شکست می‌خورد؛ در مقابل، مفهوم سرمایه اجتماعی بر ماهیت و نقش روابط تأکید دارد و اینکه چگونه اینها به‌عنوان منابع پنهان در

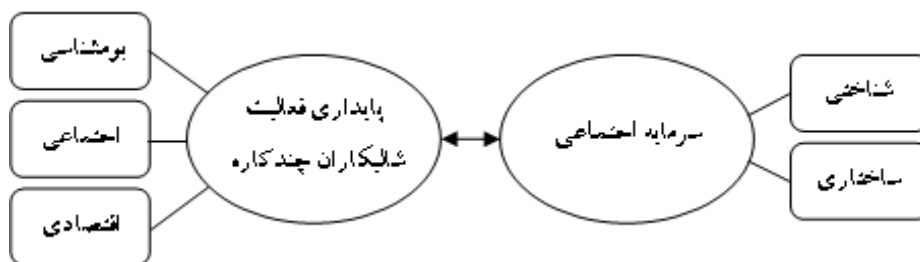
موفقیت در همه عرصه‌های زندگی - کار، خانواده و اجتماع نقش کلیدی دارند (Coleman, 1988; Baker, 2000; Rivera et al., 2019). بنا به تعریف پوتنام از سرمایه اجتماعی (Putnam, 2000)، در حالی که سرمایه مادی به اشیا و سرمایه انسانی به ویژگی‌های افراد اشاره دارد، سرمایه اجتماعی به ارتباطات میان افراد، شبکه‌های اجتماعی و هنجارها یا تقابل و اعتمادی که در نتیجه آنها به وجود می‌آید، اشاره دارد. بر اساس تعریف سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD, 2001b)، سرمایه اجتماعی عبارت است از شبکه‌هایی با هنجارها، ارزش‌ها و درک‌های مشترک که همکاری در داخل یا میان گروه‌ها را تسهیل می‌کنند. به گفته کلمن (Coleman, 1990)، به نقل از رنانی و دلیری (Renani and Daliri, 2009)، سرمایه اجتماعی هنگامی به وجود می‌آید که روابط میان افراد به شیوه‌هایی دگرگون شود که کنش را تسهیل کند. به باور آگیلرا (Aguilera, 2002)، سرمایه اجتماعی از طریق روابط فرد با افراد دیگر ایجاد می‌شود. به اعتقاد فوکویاما (Fukuyama, 1999)، سرمایه اجتماعی یک هنجار غیررسمی معرف است که همکاری بین دو یا چند نفر را ارتقا می‌دهد. به باور کلمن (Coleman, 1998)، مفهوم سرمایه اجتماعی به مثابه ابزار تحلیل برای پژوهش‌های اجتماعی است، به گونه‌ای سرمایه اجتماعی می‌تواند در روشن ساختن یکی از مشکلات مهم تحلیل اجتماعی یا آنچه پیوند خرد و کلان نام گرفته است، نقش مؤثری را ایفا کند. علی‌رغم گستردگی مفهوم سرمایه اجتماعی و عدم وجود تعاریف مشترک در حوزه‌های مختلف علوم از جمله جامعه‌شناسی و علم اقتصاد (Casson and Giusta, 2007)، نکته مورد توجه این است که سرمایه اجتماعی زاده کنش و واکنش‌های افراد است و محصول آشنا بودن و آشنا شدن انسان‌ها با یکدیگر بوده و بر انتظاراتی استوار است که از آشنایی جان می‌گیرد و در اکثر مواقع، با گذر زمان، رشد می‌کند و گسترده می‌شود (Montazeri et al., 2017). در واقع، سرمایه اجتماعی به عنوان شالوده و زیربنای توسعه درون‌زا در یک جامعه به طور عام و جامعه روستایی به طور خاص، بر شبکه روابط اجتماعی، مشارکت و دیگر پارامترهای سرمایه اجتماعی تأکید دارد (Bahrami, 2018). این نوع سرمایه به پیوندها و ارتباطات میان اعضای شبکه به عنوان منبع باارزشی اشاره می‌کند

که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق اهداف مورد نظر می‌شود (Casson and Giusta, 2007). اهمیت سرمایه اجتماعی در دستیابی به توسعه و پایداری روستایی موضوع روبه‌رشد بسیاری از مطالعات در سالیان اخیر است (Rokneddin Eftekhari et al., 2016). شرط لازم برای پیشرفت هر جامعه‌ای، به‌ویژه جوامع روستایی، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و از همه مهم‌تر، اعتماد متقابل افراد و دولت نسبت به هم به‌عنوان متغیرهای سرمایه اجتماعی در شرایط رکود و تورمی است که نیاز به اعتمادسازی بیش از هر سرمایه دیگری احساس می‌شود و می‌تواند بسیاری از معماهای پیچیده اجتماعی را از سر راه حرکات توسعه‌ای جامعه بردارد (Roknodin Eftekhari et al., 2016; Saïdaee et al., 2009). توجه به سرمایه اجتماعی در اجتماعات روستایی، از یک‌سو، سبب تسهیل روند اجرای پروژه‌های توسعه‌ای و از سوی دیگر، باعث پایداری این پروژه‌ها می‌شود (Bahrami, 2018). در واقع، سرمایه اجتماعی یک روستا بیان‌کننده بخشی از توان‌های انسانی آن روستاست و برای هرگونه برنامه‌ریزی توسعه، لازم است که سرمایه اجتماعی آن نیز مورد بررسی قرار گیرد (Heydari Sarban, 2014). بررسی منابع مختلف حکایت از تأثیر سرمایه اجتماعی بر پایداری فعالیت‌های روستایی دارد.

ریورا و همکاران (Rivera et al., 2019) مفهوم سرمایه اجتماعی را شامل چهار متغیر اعتماد، همکاری، حس اجتماعی، و فرهنگ و سنت می‌دانند. آنها نشان دادند که این متغیرهای چهارگانه نقش مهمی در توسعه کشاورزی و روستایی دارند. قویدل و همکاران (Ghavidel et al., 2018)، با استفاده از متغیرهای همکاری، اعتماد، انسجام اجتماعی و عضویت در شبکه‌ها و گروه‌ها، به سنجش اثرات سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار روستایی شامل متغیرهای اشتغال، درآمد و سرمایه‌گذاری پرداختند. نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر توسعه پایدار روستایی است. همچنین، بهرامی (Bahrami, 2018)، در تحقیقی با عنوان «ارزیابی اثرات سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی»، نشان داد که همبستگی بین سرمایه اجتماعی و توسعه روستایی برابر با ۰/۶۰ بوده و به دیگر سخن، توسعه روستایی منوط به سرمایه

انسانی به‌ویژه در بخش سرمایه اجتماعی است. در این تحقیق، سرمایه اجتماعی با استفاده از متغیرهای اعتماد بین اشخاص، اعتماد نهادی، احساس تعلق اجتماعی در قالب بعد شناختی و همچنین، متغیرهای مشارکت غیررسمی، مشارکت رسمی و شبکه روابط اجتماعی در قالب بعد ساختاری بررسی شد و همچنین، توسعه‌یافتگی با استفاده از مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و خدماتی مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. بر پایه یافته‌های پژوهش رکن‌الدین افتخاری و همکاران (Rokneddin Eftekhari et al., 2016)، با عنوان «بررسی رابطه شاخص‌های سرمایه اجتماعی و پایداری توسعه نواحی مرزی»، سرمایه اجتماعی شامل متغیرهای مشارکت، همبستگی اجتماعی و اعتماد اجتماعی با پایداری روستایی شامل متغیرهای اقتصادی، زیرساختی و اجتماعی- فرهنگی رابطه مستقیم دارد و از این‌رو، توجه به متغیرهای سرمایه اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد محیط روستایی قابل زیست، پویا، سالم از نظر محیطی و اجتماعی شود. حیدری ساربان (Heydari Sarban, 2014)، در تحقیقی با عنوان «بررسی اثرات سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی»، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را در چهار گروه مؤلفه‌های اقتصادی، مشارکتی، کنش متقابل و محیطی دسته‌بندی کرد. صالحی امیری و همکاران (Salehi Amiri et al., 2013)، در تحقیقی با عنوان «طراحی و ارائه الگویی برای سنجش تأثیر سرمایه اجتماعی بر ابعاد توسعه پایدار با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری»، نشان دادند که سرمایه اجتماعی دارای تأثیر مثبت، مستقیم و معنی‌دار بر توسعه پایدار شامل مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و سیاسی است. کوساکاب (Kusakabe, 2012)، در تحقیقی با عنوان «شبکه‌های سرمایه اجتماعی برای دستیابی به توسعه پایدار»، نشان داد که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در تغییر پایداری ایفا می‌کند. بر اساس نتایج تحقیق وایزینگر (Wiesinger, 2007)، سرمایه اجتماعی برای موضوعات غیراقتصادی بسیار مهم است، اما تنها موضوع برای توسعه موفقیت‌آمیز منطقه‌ای نیست و بدین منظور، بسترهای نهادی مورد نیاز است؛ همچنین، سرمایه اجتماعی یک موضوع کلیدی در فرآیند توسعه روستایی

است که باید بیشتر مورد توجه سیاست گذاران قرار گیرد. سازمان بهره‌وری آسیایی (APO, 2006) سرمایه اجتماعی را به عنوان یک عامل کلیدی پنهان در توسعه روستایی قلمداد می‌کند. بررسی ادبیات موضوع حاکی از نقش مؤثر سرمایه اجتماعی در توسعه (پایدار) روستایی است. اما با توجه به ضرورت شناخت و بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره به عنوان جامعه آماری قابل توجه در نواحی روستایی شمال ایران که می‌توانند نقشی گسترده در پایداری جامعه روستایی داشته باشند، تحقیق حاضر می‌کوشد خلأهای موجود در فرآیندهای مطالعاتی در حوزه توسعه پایدار روستایی را تا حدودی مرتفع سازد؛ و البته نتایج آن نیز می‌تواند مورد استفاده سیاست گذاران و برنامه‌ریزان قرار گیرد. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال بررسی همبستگی کانونی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره است (شکل ۱).

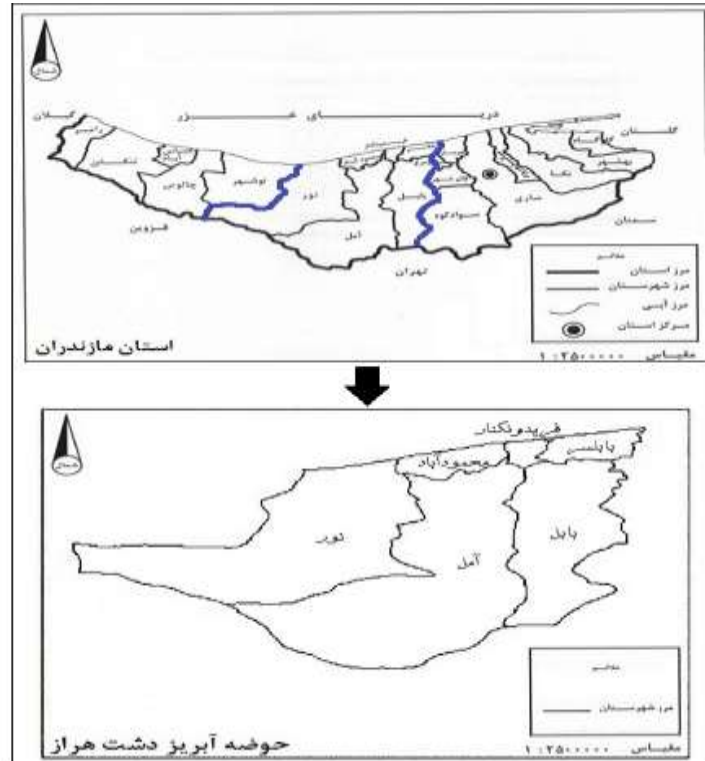
شکل ۱- چارچوب مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

حوضه آبریز دشت هراز در سرزمینی جلگه‌ای و هموار از شمال به دریای خزر؛ از جنوب به رشته کوه‌های البرز و استان تهران؛ از غرب به شهرهای پل سفید، قائم‌شهر، نکا و سیمرغ در استان مازندران و از شرق به شهر نوشهر و چالوس در این استان منتهی می‌شود. رود هراز از کوه‌های البرز مرکزی در ایران سرچشمه می‌گیرد و از طریق دامنه‌های شمالی این رشته کوه‌ها به سمت استان مازندران و مناطق مشهور به حوضه آبریز دشت هراز شامل مناطق آمل، بابل،

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و.....

بابلسر، فریدونکنار، محمودآباد و نور عبور می کند و ضمن مشروب کردن شالیزارهای این مناطق وارد دریای خزر می شود (شکل ۲).

شکل ۲- موقعیت محدوده مورد مطالعه

تحقیق حاضر، از لحاظ ماهیت، کمی؛ از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ روش، توصیفی- پیمایشی بوده و در سال ۱۳۹۸، انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شالی کاران چندکاره حوضه آبریز دشت هراز است. شایان یادآوری است که شالی کاران چندکاره به شالی کارانی گفته می شود که در کنار شالی کاری، حداقل یک کسب و کار در نواحی روستایی راه اندازی کرده باشند با توجه به تعریف مک الوی (Mc Elwee, 2008) از انواع کسب و کارهای روستایی و همچنین، طبقه بندی انواع کسب و کارهای روستایی توسط دی روسا (De Rosa et al., 2019)، موریس و همکاران (Morris et al., 2017) و ویک و

مک‌الوی (Vik and Mc Elwee, 2011)، طیف کشاورزان چندکاره بسیار گسترده است. از این رو، علی‌رغم مراجعه به مراکز رسمی از جمله مرکز آمار ایران، سازمان جهاد کشاورزی، سازمان تعاون روستایی و سازمان صنعت، معدن و تجارت استان مازندران، داده‌هایی دقیق و جامع از جامعه آماری هدف به دست نیامد؛ ولی با توجه به شواهد میدانی مشاهده‌شده توسط گروه تحقیق حاضر، این اطمینان حاصل شد که در مناطق شش‌گانه، انواع متعدد شالی‌کاران چندکاره در این مناطق وجود دارد. بر این اساس و در راستای پوشش نسبی انواع طبقات شالی‌کاران چندکاره، تلاش شد که حداقل سی پرسشنامه در هر منطقه تکمیل شود (Gall et al., 1996). به دلیل عدم وجود بانک اطلاعاتی مناسب از تعداد شالی‌کاران چندکاره، از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی استفاده شده است (Ary et al., 2010; Getz and Carlsen, 2000). در این روش، نمی‌توان برای همه اعضای جامعه مورد نظر به‌عنوان نمونه آماری، شانس یکسان قائل شد. از این رو، نمونه‌های انتخاب‌شده بر اساس این روش نمی‌توانند به‌طور مطلق نماینده جامعه مورد مطالعه باشند (Ary et al., 2010; Barbieri and Mahoney, 2009; Balnaves and Caputi, 2001). یکی از روش‌های مورد استفاده در این زمینه «نمونه‌گیری گلوله‌برفی» است. استفاده از این روش موجب می‌شود که نمونه‌های مورد مطالعه در راستای اهداف مطالعه به بهترین وجه شناسایی شوند (Barbieri and Mahoney, 2009; Monette et al., 1994). در وضعیت مشابه، نمونه‌گیری غیراحتمالی و غیرتصادفی در تحقیقات مربوط به کسب و کارهای خانوار روستایی و کشاورزی - گردشگری توسط گتز و کارلسن (Getz and Carlsen, 2000)، بارییری و امشنگا (Barbieri and Mshenga, 2008)، بارییری و همکاران (Barbieri et al., 2008)، بارییری و ماهونی (Barbieri and Mahoney, 2009) مورد استفاده قرار گرفته است. بدین ترتیب با مد نظر قرار دادن مناطق شش‌گانه و تکمیل حداقل سی پرسشنامه در هر منطقه، به کمک کارشناسان مراکز جهاد کشاورزی در مناطق یادشده، ۱۸۲ شالی‌کار چندکاره شناسایی شدند و در مطالعه حاضر مشارکت کردند.

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و....

به منظور دستیابی به هدف تحقیق، از ابزار پرسشنامه برای جمع آوری داده‌ها استفاده شد. پرسشنامه تحقیق شامل سه بخش اصلی بود: بخش اول شامل ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای شالی کاران چندکاره از جمله سن، جنس، سابقه چندکاره بودن و طبقه کسب و کار در کنار شالی کاری بود؛ در بخش دوم، مبتنی بر مرور ادبیات و همچنین، به اقتضای فعالیت شالی کاران چندکاره در فرآیند ایجاد و توسعه کسب و کار، سرمایه اجتماعی جامعه مورد نظر در دو مؤلفه شامل مؤلفه شناختی (سه گویه) و مؤلفه ساختاری (سه گویه) با استفاده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) مورد سنجش قرار گرفت؛ و بخش سوم نیز به بررسی پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره اختصاص داشت. بر اساس ادبیات موضوع و به اقتضای نقش فعالیت شالی کاران چندکاره در پایداری جامعه روستایی، پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره در سه مؤلفه بوم‌شناسی (چهار گویه)، اجتماعی (پنج گویه) و اقتصادی (چهار گویه) با استفاده از طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) بررسی شد. به منظور بررسی روایی ابزار تحقیق از نظرات متخصصان روستایی استفاده شد، بدین صورت که پرسشنامه محقق ساخته در اختیار تعدادی از این متخصصان قرار گرفت و بر اساس نکات و پیشنهادهای آنها در خصوص نوع سؤالات، نحوه مطرح کردن سؤالات و همچنین، ساختار پرسشنامه، اصلاحات لازم تا حد امکان لحاظ شد.

به منظور تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ و برای توصیف داده‌های آماری، از مد، میانه، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. از آنجا که در تحقیق حاضر، همبستگی دو مجموعه از متغیرها شامل مجموعه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مجموعه مؤلفه‌های پایداری فعالیت چندکاره شالی کاران مد نظر بود، از تحلیل همبستگی کانونی بهره گرفته شد. وقتی محقق با یک متغیر وابسته و چند متغیر مستقل سروکار دارد، می‌تواند برای پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته از شیوه تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده کند؛ اما در شرایط تحقیق حاضر که با مجموعه‌ای از متغیر وابسته و مجموعه‌ای از متغیر مستقل سروکار داریم (شکل ۱)، از بین روش‌های کمی کردن رابطه متغیرها، استفاده از روش تحلیل همبستگی کانونی حائز اهمیت

است. در حقیقت، در مواقعی که با مجموعه‌ای از متغیر وابسته (مؤلفه‌های پایداری فعالیت چندکاره شالی کاران) و مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل (ابعاد سرمایه اجتماعی) سروکار داشته باشیم، از این روش استفاده می‌شود (Kalantari, 2012). همبستگی کانونی عبارت است از درجه ارتباط بین دو مجموعه از متغیرهای کانونی که یک گروه نماینده متغیرهای مستقل و دیگری نماینده متغیرهای وابسته است. هر متغیر کانونی می‌تواند برآیند یک متغیر پنهان در مطالعه باشد (Sharifzadeh et al., 2012). منطق حاکم بر این روش به دست آوردن ترکیب خطی متغیرهای هر کدام از مجموعه‌ها با هدف بیشینه‌سازی ارتباط بین دو ترکیب خطی است (Kalantari, 2012; Sharifzadeh et al., 2012; Nicolas et al., 2005) بر این اساس، تحقیق حاضر بر این فرض استوار است که بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج و بحث

بررسی اطلاعات جامعه شالی کاران چندکاره نشان داد که ۷۰/۸۸ درصد آنها، با میانگین سنی ۴۳/۶۹ سال، میان سال (۳۶ تا ۵۵ سال) و اغلب آنها (۹۵/۱ درصد) مرد هستند؛ همچنین، میانگین سابقه چندکاره بودن شالی کاران (هم‌زمان شالی کار و دارای حداقل یک کسب‌وکار کارآفرینانه) ۱۱/۶۸ سال است. افزون بر این، نتایج حاکی از آن است که علاوه بر شالی کاری، ۲۵/۳ درصد شالی کاران چندکاره در بخش خدمات روستایی، شش درصد در بخش صنایع روستایی و ۶۸/۷ درصد در بخش کشاورزی (به جز برنج کاری) فعالیت دارند.

نتایج بررسی وضعیت مؤلفه‌های شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی در جدول ۱ آمده است که بر اساس آن، در مؤلفه شناختی، گویه همکاری با مردم و مسئولان محلی در مراحل برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی یک کسب‌وکار با میانگین ۳/۶۳ و در مؤلفه ساختاری نیز گویه میزان تبادل اطلاعات با دیگر صاحبان کسب‌وکار در منطقه با میانگین ۳/۵۱ در بالاترین رتبه قرار گرفتند. همچنین، نتایج بررسی وضعیت کلی مؤلفه‌های شناختی و ساختاری سرمایه

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و....

اجتماعی نشان می دهد که این مؤلفه ها در بین جامعه شالی کاران چند کاره، به ترتیب، با میانگین ۳/۳۳ و ۳/۲۵، تقریباً در سطح متوسط قرار دارند.

جدول ۱- رتبه بندی گویه های شناختی و ساختاری سرمایه اجتماعی شالی کاران چند کاره در حوضه آبریز دشت هراز

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه ها	ابعاد	متغیر
۱	۰/۹۷۷	۳/۶۳	میزان همکاری با مردم و مسئولان محلی در مراحل برنامه ریزی، اجرا و ارزشیابی یک کسب و کار	شناختی	میزان اعتماد به اشخاص و نهادهایی که در فرآیند ایجاد و توسعه کسب و کار، با آنها ارتباط برقرار شده است
۲	۰/۸۹۶	۳/۴۷	میزان مسئولیت پذیری در زمینه به کارگیری افراد بومی در کسب و کار		
۳	۰/۸۷۱	۲/۸۸	میزان اعتماد به اشخاص و نهادهایی که در فرآیند ایجاد و توسعه کسب و کار، با آنها ارتباط برقرار شده است		
کل					
۱	۰/۹۶۲	۳/۵۱	میزان تبادل اطلاعات با دیگر صاحبان کسب و کار در منطقه	ساختاری	میزان آگاهی از برنامه های دولت در ایجاد و توسعه کسب و کارهای روستایی
۲	۰/۸۳۲	۳/۳۵	میزان ارتباط و تعامل با دیگر صاحبان کسب و کار در منطقه		
۳	۰/۹۵۸	۲/۹۰	میزان آگاهی از برنامه های دولت در ایجاد و توسعه کسب و کارهای روستایی		
کل					

مأخذ: یافته های پژوهش

نتایج بررسی وضعیت مؤلفه های بوم شناسی، اجتماعی و اقتصادی از مجموعه مؤلفه های پایداری فعالیت چند کاره شالی کاران در جدول ۲ آمده است که بر اساس آن، در مؤلفه پایداری بوم شناسی، گویه های استفاده بهینه از منابع پایه محیطی از جمله آب با میانگین ۲/۵۳ و حفظ چشم انداز طبیعی منطقه با میانگین ۲/۵۱ و در مؤلفه پایداری اجتماعی، گویه های استفاده از نیروی کار محلی در دسترس با میانگین ۲/۶۰ و آشنا شدن و ارتباط برقرار کردن با افراد جدید در صنف های دیگر با میانگین ۲/۵۵ و در مؤلفه پایداری اقتصادی نیز گویه های ارتقای سطح درآمد خود با میانگین ۲/۶۲ و ارتقای سطح درآمد نیروی کار با میانگین ۲/۴۹ در بالاترین رتبه قرار گرفتند. همچنین، نتایج بررسی وضعیت کلی مؤلفه های پایداری بوم شناسی،

پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی حاکی از آن است که این مؤلفه‌ها، به ترتیب، با میانگین ۲/۴۱، ۲/۴۸ و ۲/۴۶ پایین‌تر از سطح متوسط قرار دارند.

جدول ۲- رتبه‌بندی گویه‌های بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی پایداری فعالیت چندکاره شالی‌کاران در حوضه آبریز دشت هراز

رتبه	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها	مؤلفه	متغیر
۱	۱/۰۱۲	۲/۵۳	استفاده بهینه از منابع پایه محیطی از جمله آب	بوم‌شناسی پایداری	بایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره
۲	۱/۰۹۶	۲/۵۱	حفظ چشم‌انداز طبیعی منطقه		
۳	۰/۹۶۵	۲/۳۴	استفاده از تجهیزات دارای استانداردهای زیست‌محیطی		
۴	۱/۰۳۱	۲/۲۷	ایجاد زیرساخت جدید در منطقه		
		۲/۴۱	کل		
۱	۱/۰۲۹	۲/۶۰	استفاده از نیروی کار محلی در دسترس	اجتماعی پایداری	بایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره
۲	۱/۰۳۲	۲/۵۵	آشنا شدن و ارتباط برقرار کردن با افراد جدید در صنف‌های دیگر		
۳	۱/۰۸۱	۲/۴۹	ایجاد اشتغال جدید در منطقه		
۴	۱/۰۴۷	۲/۴۲	ایجاد خدمات جدید در منطقه		
۵	۱/۱۱۸	۲/۳۳	ایجاد امنیت شغلی برای کارگران خود		
		۲/۴۸	کل		
۱	۱/۰۵۴	۲/۶۲	ارتقای سطح درآمد خود	اقتصادی پایداری	بایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره
۲	۱/۰۶۶	۲/۴۹	ارتقای سطح درآمد نیروی کار		
۳	۰/۱۱۰	۲/۴۵	تنوع‌بخشی به منابع درآمدی		
۴	۱/۰۳۴	۲/۲۶	گشایش بازار جدید		
		۲/۴۶	کل		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی همبستگی بین مجموعه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و مجموعه مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره در جدول ۳ حاکی از همبستگی بین این مؤلفه‌هاست که بر اساس آن، بین مؤلفه شناختی و مؤلفه پایداری بوم‌شناسی با ضریب ۰/۱۹۰ و با اطمینان ۹۵ درصد، بین مؤلفه سرمایه شناختی و مؤلفه پایداری اجتماعی با ضریب ۰/۲۴۹ و با اطمینان ۹۹ درصد و بین مؤلفه شناختی و مؤلفه پایداری اقتصادی با ضریب ۰/۳۰۸ و با اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ همچنین، بین دیگر مؤلفه سرمایه اجتماعی (مؤلفه ساختاری)

تحلیل کانونی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و....

و مؤلفه‌های پایداری بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی، به ترتیب، با ضرایب ۰/۲۲۸، ۰/۳۰۵ و ۰/۳۷۳ و با اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. به دیگر سخن، هرچه میزان سرمایه اجتماعی در میان شالی‌کاران چندکاره بیشتر باشد، اثرات فعالیت آنها به لحاظ مؤلفه‌های بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی پایدارتر است و برعکس. نتایج مطالعه حاضر با نتایج تحقیق قویدل و همکاران (Ghavidel et al., 2018)، بهرامی (Bahrami, 2018)، رکن‌الدین افتخاری و همکاران (Rokneddin Eftekhari et al., 2016)، صالحی امیری و همکاران (Salehi Amiri et al., 2013) و کوساکاب (Kusakabe, 2012) هم‌راستا است. همچنین، نتایج همبستگی درونی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نشان داد که بین مؤلفه شناختی و ساختاری با ضریب ۰/۴۱۲ و با اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. از سوی دیگر، نتایج بررسی همبستگی درونی میان مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره نشان داد که بین مؤلفه‌های پایداری بوم‌شناسی و پایداری اجتماعی، بین مؤلفه‌های پایداری بوم‌شناسی و پایداری اقتصادی و بین مؤلفه‌های پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی، به ترتیب، با ضرایب ۰/۵۸۷ و ۰/۷۴۸ و با اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

جدول ۳- همبستگی بین مؤلفه‌های تحقیق

مؤلفه‌ها	شناختی	ساختاری	پایداری بوم‌شناسی	پایداری اجتماعی	پایداری اقتصادی
شناختی	۱				
ساختاری	۰/۴۱۲**	۱			
پایداری بوم‌شناسی	۰/۱۹۰*	۰/۲۲۸**	۱		
پایداری اجتماعی	۰/۲۴۹**	۰/۳۰۵**	۰/۶۵۸**	۱	
پایداری اقتصادی	۰/۳۰۸**	۰/۳۷۳**	۰/۵۸۷**	۰/۷۴۸**	۱

* معنی‌داری در سطح ۰/۰۵ ** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

برای بررسی رابطه مجموعه سرمایه اجتماعی (شناختی و ساختاری) با پایداری فعالیت شالی‌کاران چندکاره (بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی) از تحلیل همبستگی کانونی استفاده شد.

نتایج نشان داد که رابطه متغیر کانونی سرمایه اجتماعی با متغیر پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره ۰/۴۱ است. شاخص لامبدای ویلکز برای این ارتباط ۰/۸۳ به دست آمد که آماره F مربوط بدین شاخص نیز ۵/۷۵ بوده که در سطح ۰/۰۱ معنی دار است. از این رو، این دو مجموعه با یکدیگر ارتباط معنی دار دارند. طبق جدول ۴، معنی داری مقدار لامبدای ویلکز ($P < 0/000$)، $F=5/75$ و $\lambda=0/83$ حاکی از احتمال ۹۹ درصدی وجود همبستگی کانونی بین این دو مجموعه متغیر است.

جدول ۴- آزمون‌های معنی داری برای تحلیل همبستگی کانونی

مؤلفه‌ها	مقدار	فرضیه DF	خطا DF	F	سطح معنی داری
آزمون اثر پیلا	۰/۱۷۰	۶	۳۵۶	۵/۴۹۹	۰/۰۰۰
آزمون اثر هتلینگ	۰/۲۰۴	۶	۳۵۲	۵/۹۹۲	۰/۰۰۰
آزمون لامبدای ویلکز	۰/۸۳۰	۶	۳۵۴	۵/۷۴۶	۰/۰۰۰
آزمون بزرگترین ریشه رویز	۰/۱۷۰	-	-	-	-

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس جدول ۵ مجذور همبستگی کانونی توابع، به ترتیب، ۰/۱۷۰ و ۰/۰۰۰ است. توابعی که کمتر از صد درصد واریانس را تبیین کنند، باید کنار گذاشته شوند و قابل تفسیر نیستند (Sherry and Henson, 2005). بنابراین، تابع اول ۰/۱۷ درصد از واریانس مشترک را تبیین و تفسیر می‌کند. بر این اساس، با آگاهی از متغیر کانونی سرمایه اجتماعی، هفده درصد از تغییرات متغیر کانونی پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره قابل پیش‌بینی خواهد بود.

جدول ۵- ویژگی‌های توابع حاصل از تحلیل کانونی

شماره تابع	مقدار ویژه	درصد	درصد تجمعی	همبستگی کانونی	مجذور همبستگی
۱	۰/۲۰۴	۹۹/۹۸۷	۹۹/۹۸۷	۰/۴۱۲	۰/۱۷۰
۲	۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۱۰۰	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی فرضیه اصلی پژوهش (ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره) از طریق تحلیل متغیرهای کانونی امکان‌پذیر است. همان‌گونه که

اطلاعات جدول ۳ نشان می‌دهد، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود و عامل پایداری بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی با عامل شناختی و ساختاری قابل پیش‌بینی و دارای رابطه معنی‌دار است. جدول ۶ ضریب استاندارد، ضریب ساختاری و مجذور (واریانس تبیین‌شده) آنها را نشان می‌دهد. در این جدول، ضریب همبستگی کانونی که بدان وزن کانونی نیز می‌گویند، مانند مقادیر بتای استانداردشده در تحلیل رگرسیون است. این مقادیر حاکی از اهمیت نسبی هر کدام از متغیرهای اصلی در محاسبه مقدار کانونی است. با توجه به نتایج، در تابع سرمایه اجتماعی، بیشترین وزن (۰/۷۲۵) یا اهمیت نسبی مربوط به متغیر ساختاری و در تابع پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره بیشترین وزن (۰/۸۸۶) مربوط به متغیر اقتصادی است. در حالت اول، با یک واحد افزایش در متغیر ساختاری، میزان همبستگی دو تابع یادشده به اندازه ۷۳ صدم واحد و در حالت دوم، با یک واحد افزایش در پایداری اقتصادی، میزان همبستگی دو تابع یادشده ۸۹ صدم واحد افزایش می‌یابد.

ضریب همبستگی ساختار که بدان بار عاملی کانونی نیز می‌گویند، عبارت است از همبستگی کانونی یک متغیر با متغیر اصلی، که همانند بارهای عاملی در تحلیل عاملی است. چنانچه مقادیر ساختار مجذور شوند، درصد واریانسی به‌دست می‌آید که از طریق یک متغیر اصلی با متغیرهای کانونی تبیین می‌شود (Kalantari, 2012). در حقیقت، مؤلفه‌های شناختی و ساختاری، به ترتیب، ۵۶/۴ و ۸۳/۰ درصد با متغیر کانونی سرمایه اجتماعی تبیین شده است. همچنین، در متغیر پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره، مؤلفه‌های بوم‌شناسی، اجتماعی و اقتصادی، به ترتیب، ۳۷/۲، ۶۵/۶ و ۰/۹۹ درصد از طریق این متغیر کانونی تبیین شده است.

بر اساس یک قاعده کلی، متغیرهایی که همبستگی ساختار (بار کانونی) آنها بزرگ‌تر از ۰/۳۰ باشد، به‌عنوان بخشی از متغیر کانونی محسوب می‌شوند (Kalantari, 2012). بنابراین، در تحقیق حاضر، هر دو مؤلفه مجموعه سرمایه اجتماعی (یعنی، مؤلفه شناختی با بار کانونی ۰/۷۵۱ و مؤلفه ساختاری با بار کانونی ۰/۹۱۱) معنی‌دار است. در این متغیر کانونی (مجموعه)، بیشترین سهم مربوط به متغیر ساختاری است. با توجه به مقدار بیشتر بار کانونی متغیر ساختاری، می‌توان

این مجموعه را «سرمایه اجتماعی ساختاری» نام گذاری کرد. همچنین، در مجموعه پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره، هر سه مؤلفه بوم‌شناسی با بار کانونی ۰/۶۱۰، مؤلفه اجتماعی با بار کانونی ۰/۸۱۰ و مؤلفه اقتصادی با بار کانونی ۰/۹۹۵ معنی‌دار هستند. در این متغیر کانونی (مجموعه)، بیشترین سهم مربوط به متغیر اقتصادی است. با توجه به مقدار بیشتر بار کانونی متغیر اقتصادی، می‌توان این مجموعه را «پایداری اقتصادی فعالیت شالی کاران چندکاره» نام گذاری کرد.

جدول ۶- ضرایب استاندارد همبستگی کانونی، ساختار و مجذور آنها در تابع اول

مؤلفه‌ها (ابعاد)	وزن کانونی	بار کانونی	ضریب اشتراک کانونی
مجموعه سرمایه اجتماعی			
شناختی	۰/۴۵۲	۰/۷۵۱	۰/۵۶۴
ساختاری	۰/۷۲۵	۰/۹۱۱	۰/۸۳۰
مجموعه پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره			
بوم‌شناسی	-۰/۰۱۳	۰/۶۱۰	۰/۳۷۲
اجتماعی	۰/۱۵۶	۰/۸۱۰	۰/۶۵۶
اقتصادی	۰/۸۸۶	۰/۹۹۵	۰/۹۹۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

سرمایه اجتماعی به‌عنوان شالوده و زیربنای توسعه درون‌زا در یک جامعه به‌طور عام و در جامعه روستایی به‌طور خاص در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس، تحقیق حاضر با هدف بررسی همبستگی کانونی بین ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره در حوضه آبریز دشت هراز انجام گرفته است. به‌طور کلی، نتایج مطالعه حاضر حاکی از وجود همبستگی کانونی میان ابعاد سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره است. به‌دیگر سخن، هرچه میزان مؤلفه‌های شناختی و ساختاری در بین شالی کاران چندکاره بیشتر باشد، به همان نسبت، میزان پایداری بوم‌شناختی، پایداری اجتماعی و پایداری

اقتصادی بالاتر خواهد بود. وجود رابطه مثبت بین بعد ساختاری سرمایه اجتماعی و پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره نشان می‌دهد که هرچه میزان تبادل اطلاعات، میزان ارتباط و تعامل شالی کاران چندکاره با دیگر صاحبان کسب و کار و همچنین، آگاهی نسبت به برنامه‌های دولت در ایجاد و توسعه کسب و کارهای روستایی بیشتر باشد، به همان نسبت، پایداری اقتصادی از جمله سطح درآمد، پایداری اجتماعی از جمله استفاده از نیروی کار محلی و پایداری بوم‌شناسی از جمله استفاده بهینه از منابع پایه محیطی گسترش و ارتقا پیدا می‌کند. از این رو، پیشنهاد می‌شود که با تشکیل صنف مربوط به فعالیت شالی کاران چندکاره، نسبت به شبکه‌سازی میان آنها و تسهیل جریان بیشتر تبادل اطلاعات و تعامل میان شالی کاران چندکاره کمک شود؛ البته این شبکه‌سازی را می‌توان در فضای مجازی و از طریق برنامه‌های کاربردی موجود انجام داد، چراکه بسترها و زیرساخت‌های لازم برای ارتباطات مجازی به گونه‌ای مناسب فراهم است. همچنین، شایسته است که دست‌اندرکاران محلی و منطقه‌ای تلاش کنند تا از طریق مجاری رسمی و معتبر، رویکردها و برنامه‌های دولت در راستای توسعه کسب و کار و حمایت‌های دولتی را به‌طور دقیق و با شفافیت هرچه بیشتر به اطلاع و آگاهی جامعه روستایی به‌طور عام و شالی کاران چندکاره به‌طور خاص برسانند. وجود رابطه مثبت بین بعد شناختی سرمایه اجتماعی و پایداری فعالیت شالی کاران چندکاره نشان می‌دهد که هرچه میزان همکاری با مردم و مسئولان محلی در مراحل برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی یک کسب و کار، مسئولیت‌پذیری در زمینه به‌کارگیری افراد بومی در کسب و کار و همچنین، میزان اعتماد به اشخاص و نهادهای مرتبط با ایجاد و توسعه کسب و کار بیشتر باشد، به همان نسبت، پایداری اقتصادی از جمله سطح درآمد، پایداری اجتماعی از جمله استفاده از نیروی کار محلی و پایداری بوم‌شناسی از جمله استفاده بهینه از منابع پایه محیطی گسترش و ارتقا می‌یابد. از این رو، پیشنهاد می‌شود که ضمن تقویت روحیه همکاری و مسئولیت‌پذیری در میان شالی کاران چندکاره در سطوح محلی و منطقه‌ای (که با تشکیل صنف مربوط، می‌توان این مهم را تقویت کرد)، ارکان و اشخاص مؤثر در فرآیند ایجاد و توسعه کسب و کار، با همراهی و همدلی هرچه

بیشتر با شالی کاران چندکاره، زمینه ایجاد و توسعه کسب و کار را تسهیل و تسریع کنند تا از این رهگذر، زمینه اعتماد مناسب نزد شالی کاران چندکاره شکل گیرد.

منابع

1. Aguilera, M.B. (2002). The impact of social capital on labor force participation: evidence from the 2000 social capital benchmark survey. *Social Science Quarterly*, 83(3): 853-874.
2. Ary, D., Jacobs, L.C. and Sorensen. C.K. (2010). Introduction to research in education. Eighth Edition. USA: Wadsworth.
3. APO (2006). Potential of social capital for community development. Tokyo: Asian Productivity Organization (APO). Available at https://www.apo-tokyo.org/00e-books/AG-17_PotentialSocialCapital/AG-17_PotentialSocialCapital.pdf. (Retrieved at 15 June 2020).
4. Bahrami, R. (2018). The effects of social capital on rural development; the central district of Kurdistan. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13(3): 715-728. (Persian)
5. Baker, W.E. (2000). What is social capital and why should you care about it? Achieving success through social capital: tapping the hidden resources in your personal and business networks. 9. (Ann Arbor, MI: Michigan University; Wiley).
6. Balnaves, M. and Caputi, P. (2001). Introduction to quantitative research method. London: SAGE Publication.
7. Barbieri, C. and Mahoney, E. (2009). Why is diversification an attractive farm adjustment strategy? Insights from Texas farmers and ranchers. *Journal of Rural Studies*, 25: 58-66.
8. Barbieri, C. and Mshenga, P. (2008). The role of firm and owner characteristics on the performance of agritourism farms. *Sociologia Ruralis*, 48(2): 166-183.
9. Barbieri, C., Mahoney, E. and Butler, L. (2008). Understanding the nature and extent of farm and ranch diversification in North America. *Rural Sociology*, 73(2): 205-229.
10. Casson, M. and Giusta, M.D. (2007). Entrepreneurship and social capital: analyzing the impact of social networks on entrepreneurial activity from a rational action perspective. *International Small Business Journal*, 25(3): 220-244.

11. Charmchian Langerodi, M. (2016). The role of social capital in female citrus orchardists' empowerment in Sari County. *Quarterly Journal of Women and Society* 7(25): 1-28. (Persian)
12. Coleman, J.S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94: 95-120.
13. De Rosa, M., Mc Elwee, G. and Smith, R. (2019). Farm diversification strategies in response to rural policy: a case from rural Italy. *Land Use Policy*, 18: 291-301.
14. ENRD (2018). Rural development programme. European Network for Rural Development (ENRD).
15. Fazelbeigi, M.M. and Yavari, G. (2009). The role of rural cooperatives in entrepreneurship development. *Journal of Co-operation and Agriculture*, 20(204): 41-62. (Persian)
16. Fukuyama, F. (1999). Social capital and civil society. International Monetary Fund (IMF). Available at <https://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm> (Retrieved at 17 March, 2020).
17. Gall, M.D., Borg, W.R. and Gall, J.P. (1996). Educational research: an introduction. Sixth Edition. New York: Longman Publishing.
18. Getz, D. and Carlsen, J. (2000). Characteristics and goals of family and owner-operated businesses in the rural tourism and hospitality sectors. *Tourism Management*, 21: 547-560.
19. Ghavidel, G., Jahani, M., Ghanbarzadeh, H. and Rahimi, H. (2018). Analysis of social capital impact on rural sustainable development: a case study from villages of central part of Torbat Heydarieh city. *Ukrainian Journal of Ecology*, 8(3): 32-41.
20. Giourga, C. and Loumou, A. (2006). Assessing the impact of pluriactivity on sustainable agriculture: a case study in rural areas of Beotia in Greece. *Environmental Management*, 37(6): 753-763.
21. Hanifan. L.J. (1916). The Rural School Community Center. *Annals of American Academy of Political and Social Science*, 67(1): 130-138.
22. Heydari Sarban, V. (2014). The effects of social capital on rural areas development (case Study: Meshkinshahr County). *Quarterly Journal of Social Development*, 8(4): 7-28. (Persian)
23. Kalantari, Kh. (2012). Data processing and analysis in socio-economic research. Fifth Edition. Tehran: Farhang Saba. (Persian)
24. Kalantari, Kh., Shabanali Fami, H., Asadi, A., Qasemi, I and Choobchian, Sh. (2008). Major challenges of Iranian rural communities for achieving

- sustainable development. *American Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 3(4): 724-728.
25. Kalantari, Kh., Asadi, A. and Choobchian, Sh. (2009). Compiling and validation of sustainable rural areas development indicators. *Journal of Urban-Regional Studies and Research*, 2(1): 69-86. (Persian)
 26. Kusakabe, E. (2012). Social capital networks for achieving sustainable development. *Local Environment*, 17(10): 1043-1062.
 27. Mahmoodi, M. (2014). Designing the model of multifunctional agricultural extension in coastal provinces of Caspian Sea. PhD Dissertation in Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. (Persian)
 28. Mc Elwee, G. (2008). A taxonomy of entrepreneurial farmers. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 6(3): 465-478.
 29. Monette, D.R., Sullivan T.J. and DeJong C.R. (1994). Applied social research – Tool for the human services. Third Edition. Fort Worth: TX Harcourt Brace.
 30. Montazeri, M., Pasandi, N. and Alirezaei, A. (2017). Investigating the effect of social capital on organizational entrepreneurship (case study: small and medium-size businesses). *Social Capital Management*, 3(4): 583-605. (Persian)
 31. Morris, W., Henley A. and Dowell, D. (2017). Farm diversification, entrepreneurship and technology adoption: analysis of upland farmers in Wales. *Journal of Rural Studies* 53: 132-143.
 32. Moumenihelali, H., Sadighi, H., Chizari, M. and Abbasi, E. (2020). Pluriactivity: an entrepreneurial strategy for smallholder farmers. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 6(12): 112-124. (Persian)
 33. Nicolas, F.M., German, B. and Bullock, D.G. (2005). Association between field characteristics and soybean plant performance using canonical correlation analysis. *Plant and Soil*, 273: 39-55.
 34. OECD (2001a). Multifunctionality: towards an analytical framework. Paris: Organization of Economic Cooperation and Development (OECD).
 35. OECD (2001b). The well-being of nations: the role of human and social capital. Paris: Organization of Economic Cooperation and Development (OECD).
 36. PBOI (2016). Statistical yearbook: agriculture, forestry, fisheries. Plan and Budget Organization of Iran (PBOI). (Persian)
 37. Putnam, R.D. (2000) Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon and Schuster.

38. Renani, M. and Daliri, H. (2009). Is social capital really capital? *Development Strategic Journal*, 19: 147-170. (Persian)
39. Rezvani, M.R. (2004). Introduction to rural development in Iran. Tehran: Ghoomes Publishing. (Persian)
40. Rivera, M., Knickel, K., Díaz- Puente, J.M. and Afonso, A. (2019). The role of social capital in agricultural and rural development: lessons learnt from case studies in seven countries. *Sociologia Ruralis*, 59(1): 66-91.
41. Rokneddin Eftekhari, A.R., Hosseini Kahnouj, S.R., Mokhtari Chelche, S. and Esfarm, Y. (2016). The relationship between social capital and sustainable development of borderline areas. *Journal of Research and Rural Planning*, 5(2): 147-160. (Persian)
42. Saidae, A., Ahmadi Shapourabadi, M. and Moeinabadi, H. (2009). Introduction to social capital and its relation with social development of Iran. *Development Strategic Journal*, 19: 188-225. (Persian)
43. Salehi Amiri, S.R., Ghadami, M. and Beygzadeh, Y. (2013). Planning and providing a pattern for assessing the effect of social capital on sustainable development dimensions. *The Journal of Productivity Management*, 6(4): 15-38. (Persian)
44. Sharifzadeh, M.Sh., Pahlavani, M.H. and Abdollahzadeh, Gh. (2017). Relationship of psychological capital components and entrepreneurial traits of agricultural sciences students (case study: Gorgan university of agricultural sciences and natural resources). *Journal of Agricultural Education Administration Research*, 9(4): 68-83. (Persian)
45. Sherry, A. and Henson, R.K. (2005). Conducting and interpreting canonical correlation analysis in personality research: a user-friendly primer. *Journal of Personality Assessment*, 84(1): 37-48.
46. Shucksmith, D.M. and Smith, R. (1991). Farm household strategies and pluriactivity in upland Scotland. *Journal of Agricultural Economics*, 42(3): 340-353.
47. SCI (2016). Comparative information of the 2011 and 2016 census by cities in Mazandaran province. Statistical Center of Iran (SCI). (Persian)
48. Van Huylenbroeck, G., Vandermeulen, V., Mettepenningen, E. and Verspecht, A. (2007). Multifunctionality of agriculture: a review of definitions, evidence and instruments. *Living Reviews in Landscape Research*, 1(3): 1-43.
49. Vik, J. and Mc Elwee, G. (2011). Diversification and the entrepreneurial motivations of farmers in Norway. *Journal of Small Business Management*, 49(3): 390-410.

50. Wiesinger, G. (2007). The importance of social capital in rural development, networking and decision-making in rural areas. *Journal of Alpine Research*, 95(4): 43-56.